

Lietuvos Respublikos Ministrėi Pirmininkei
p. I. Šimonytei

Lietuvos Respublikos finansų ministrėi
p. G. Skaistei

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministrui
p. A. Dulkiui

2021-05-28

UAB Philip Morris Baltic, Philip Morris International (PMI) padalinio Lietuvoje, nuomonė dėl Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo (toliau – Akcizų įstatymas) Nr. IX-569 1, 3, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 65 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau - Įstatymo projektas).

Dėl siūlymo didinti tarifus neatsižvelgiant į skirtingas produktų charakteristikas

Vyriausybės ir visuomenės sveikatos bendruomenės ne kartą yra kvietę cigaretes gaminančias kompanijas spręsti su rūkymu susijusias rizikas sveikatai, įskaitant sukurti ir prekiauti mažiau žalingais produktais. Šiandien mokslas ir technologinės inovacijos leidžia pasiūlyti suaugusiems rūkantiems asmenims geresnes alternatyvas. Tad pastaraisiais metais įvyko reikšmingas inovatyvių būdinių tabako produktų, galinčių kelti potencialiai mažesnę žalą tiems žmonėms, kurie dabar rūko, lyginant ją su cigarečių rūkymo daroma žala, technologinis ir mokslinis vystymasis bei plėtra.

Faktas, kad egzistuoja skirtingos rizikos tabako produktai, buvo pripažintas ir Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) 2018 m. leidinyje¹: „Tabako produktai gali iš esmės skirtis vertinant juos pagal jų patrauklumą, toksiškumą ir priklausomybę nuo jų. Šie produktų skirtumai gali vesti prie didesnės ar mažesnės jų rizikos, kuri gali turėti reikšmės (implikacijų) žmonių sveikatai, apibūdinimo. Pavyzdžiui, tabako produktai su mažiau kenksmingų medžiagų gali vesti prie mažesnio ligų ir mirčių rodiklio tarp individualių naudotojų (...)“.

Augantis sveikatos ekspertų, mokslininkų ir reguliuojančių institucijų skaičius sutinka, kad nikotinas, nors ir sukelia priklausomybę, nėra pirminė su rūkymu susijusių ligų priežastis². Tokie naujoviški būdiniai tabako produktai kaip kad kaitinami tabako produktai, leidžia gauti nikotino, bet tuo pačiu išvengti tabako degimo ir dūmų susidarymo. Tuo jie iš esmės skiriasi nuo įprastinių tabako produktų skirtų rūkymui.

¹ Tobacco product regulation: basic handbook www.who.int/tobacco/publications/prod_regulation/basic-handbook/en/

² Žr. pavyzdžiui: Royal College of Physicians, Nicotine without smoke: Tobacco harm reduction (April 28, 2016), <https://www.rcplondon.ac.uk/projects/outputs/nicotine-without-smoke-tobacco-harm-reduction-0>; National Institute for Health and Care Excellence (“NICE”), Tobacco: harm-reduction approaches to smoking, NICE public health guidance no. 45 (June 2013), <https://www.nice.org.uk/guidance/ph45>; Scott Gottlieb, Commissioner of the US Food and Drug Administration, Interview on CNBC, 24 August 2017: “It’s not the nicotine that kills you, it’s all the other carcinogens in lighting tobacco on fire”, <https://www.cnbc.com/2017/08/24/fda-tobacco-product-innovations-can-provide-satisfying-levels-of-nicotine.html>

Neginčijant, kad geriausias rūkančio asmens sprendimas yra mesti rūkyti, faktas, kad daug rūkančių asmenų to nepadarys. Bedūmius ir kaitinamojo tabako produktus apmokestinant jų keliama rizika paremtu, skirtingu, tarifu negu cigaretės ir kitus tabako produktus, kurie rūkomi, galima greičiau diferencijuoti vartotojų įpročius ir mažinti žalą. Skirtingu apmokestinimu būtų sudaromos sąlygos suaugusiems rūkantiesiems asmenims, kurie kitu atveju ir toliau rūkytų žalingiausius, degimu paremtus tabako produktus, pereiti prie mažiau žalingų produktų vartojimo ir būtų ženkliai prisidėta prie visuomenės sveikatos gerinimo.

Jungtinių Amerikos Valstijų Maisto ir vaistų administracija (Food and Drug Administration – FDA), atlikusi griežtą, moksliskai pagrįstą vertinimą pagal JAV tabako gaminių pateikimo į rinką procedūrą 2019 m. balandžio mėn. leido Philip Morris kompanijai prekiauti kaitinamo tabako produktais JAV rinkoje konstatuodami, kad toks leidimas yra tinkamas visuomenės sveikatos apsaugai³. O 2020 m. liepos mėn. FDA leido ženklinėti PMI kaitinamuosius tabako produktus šia informacija:

- Kaitinamojo tabako sistema kaitina tabaką, bet jo nedegina;
- Kadangi nėra degimo, IQOS sistema reikšmingai sumažina kenksmingų ir galimai kenksmingų cheminių medžiagų išsiskyrimą.
- Moksliniais tyrimais įrodyta, kad visiškai perėjus nuo įprastų cigarečių prie IQOS sistemos, sumažinamas kenksmingų ar galimai kenksmingų cheminių medžiagų poveikis organizmui.⁴

FDA taip pat pažymėjo, kad ji tikisi, kad toks leidimas bus naudingas visos visuomenės sveikatai ir kad toksikologinis vertinimas parodė, kad, palyginti su cigarečių dūmais, IQOS aerozolyje yra žymiai mažesnis galimų kancerogenų ir toksinių cheminių medžiagų, galinčių pakenkti kvėpavimo ar reprodukcinei sistemoms, kiekis⁵.

Atsižvelgiant į pasakytą, mes manome, kad cigaretės ir kiti rūkomi tabako produktai, kaip kenksmingiausi, turėtų būti apmokestinami daugiausiai, siekiant atgrasyti nuo jų tiek rūkančius asmenis, tiek nerūkančius. Tačiau bedūmiai tabako produktai, kurie yra mažiau žalingi, turėtų būti apmokestinami taip, kad suaugusieji rūkantys asmenys, kurie ir toliau rūko, galėtų pasirinkti vartoti juos, o ne kenksmingesnius produktus. Toks reguliavimas galėtų padėti paskatinti cigaretes rūkančius asmenis, kurie neketina mesti rūkyti, pereiti prie bedūmių alternatyvų. Šiuo metu jau yra nemažai mokslo ir patirties, kurie rodo, kad esminė ir finansiškai efektyvi nauda visuomenės sveikatai gali būti pasiekta tik tuo atveju, jei yra nustatyta mažiau žalingiems produktams tinkama reguliacinė, įskaitant mokesinę, aplinka. Toks požiūris jau yra pripažintas tiek valstybės institucijų, tiek visuomenės sveikatos ekspertų:

³ Following a rigorous science-based review through the premarket tobacco product application (PMTA) pathway, the agency determined that authorizing these products for the U.S. market is appropriate for the protection of the public health because, among several key considerations, the products produce fewer or lower levels of some toxins than combustible cigarettes, žr. <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-permits-sale-iqos-tobacco-heating-system-through-premarket-tobacco-product-application-pathway>

⁴ “AVAILABLE EVIDENCE TO DATE:

- The IQOS system heats tobacco but does not burn it.
- This significantly reduces the production of harmful and potentially harmful chemicals.
- Scientific studies have shown that switching completely from conventional cigarettes to the IQOS system significantly reduces your body’s exposure to harmful or potentially harmful chemicals.”

žr. <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-authorizes-marketing-iqos-tobacco-heating-system-reduced-exposure-information>

⁵ This determination included a finding that issuance of the exposure modifications orders is expected to benefit the health of the population as a whole. (...) The toxicological assessment also found that, compared with cigarette smoke, IQOS aerosols contain considerably lower levels of potential carcinogens and toxic chemicals that can harm the respiratory or reproductive systems. žr. <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-authorizes-marketing-iqos-tobacco-heating-system-reduced-exposure-information>

“Reikėtų pereiti prie labiau rizikai proporcingos reguliavimo aplinkos; kur reglamentai, reklamos taisyklės ir mokesčiai atspindi esamus įrodymus apie santykinę įvairių e-cigarečių ir tabako gaminių žalą. Nors įrodymais pagrįstas požiūris yra savaime svarbus, jis taip pat padėtų parodyti elgesį, kurio norime kaip visuomenė – mažiau rūkyti, o e-cigaretes ir naujus tabako gaminius naudoti ir priimti labiau, jei tai padeda sumažinti rūkymą.”

U.K. House of Commons, Science & Technology Committee, E-Cigarettes Report, 17 August 2018⁶

“Jau yra nemažai mokslo ir patirties, rodančių, kad žalos mažinimo metodas kartu su nustatytomis įrodymais pagrįstomis tabako kontrolės prevencijos ir metimo priemonėmis galėtų duoti didelę ir finansiškai efektyvią naudą visuomenės sveikatai. Tačiau tai bus pasiekta tik priėmus tinkamą mažiau kenksmingų gaminių reguliavimo sistemą.”

Iowa Attorney General Thomas J. Miller et al., Letter to FDA regarding reform of tobacco and nicotine regulation at FDA, 14 June 2017⁷.

Pagal profesorių David Abrams ir bendraautorius, *“protingai reguliuojamos, [mažiau kenksmingos alternatyvos] suteikia puikią galimybę sutrikdyti. . . susijusių su rūkymu pasaulinę pandemiją, ir pateikia principo įrodymą (angl. proof-of-principle) dėl galimo tolesnio alternatyvių nikotino perdavimo sistemų inovacijų vaidmens gerinant visuomenės sveikatą.”* Žiūrint iš reguliavimo perspektyvos, *„galimybė priklauso nuo to, ar bus skatinama daugiau technologinių inovacijų ir rasta tinkama pusiausvyra tarp gaminių saugos, patrauklumo vartotojams ir reguliavimo, kuriuo yra siekiama būtent mažinti įprastų, deginamo tabako gaminių vartojimą”⁸*

Finansų ministerijos parengtu Įstatymo projektu siūloma akcizų tarifus daugiausiai didinti būtent kaitinamojo tabako produktams – 45% nuo 2022 m. sausio 1 d., 26% nuo 2023 m. sausio 1 d. ir 26.1% nuo 2024 m. sausio 1 d. Tuo tarpu cigaretėms tarifus siūloma didinti tik po 6.1% atitinkamai nuo 2022 ir 2023 m. sausio 1 d. ir tik 6.2% nuo 2024 m. sausio 1 d., rūkomajam tabakui tik po 7.8% kasmet, cigarilėms ir cigarams – 20% nuo 2022 m., 19.7% nuo 2023 ir 20.3% nuo 2024 m. sausio 1 d. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte toks pasirinkimas grindžiamas siekiu didinti šių produktų kainas, taip prisidėti prie šių produktų įperkamumo ir vartojimo mažinimo, siekiant visuomenės sveikatingumo didinimo tikslų. Taip pat minima kad toks siūlomas akcizų tarifo didinimas leistų išvengti pakaitumo efekto.

Norėdami geriau suprasti Vyriausybės nuomonę ir poziciją, norime patikslinti ir paklausti ar Lietuvos Respublikos Vyriausybė šiuo Įstatymo projektu ir siūlomais tarifais siekia, kad Lietuvoje kaitinamieji tabako produktai, kurie kaip minėta aukščiau, turi mokslinius įrodymus ir patvirtinimus, kad visiškai perėjus nuo įprastų cigarečių prie kaitinamo tabako produktų yra sumažinamas kenksmingų ar galimai kenksmingų cheminių medžiagų poveikis organizmui, ir kad toks rūkančių žmonių pasirinkimas gali būti naudingas visos visuomenės sveikatai, būtų mažiau įperkami ir jų būtų mažiau vartojama nei cigarečių ir kitų rūkomų tabako produktų, kuriems akcizų tarifai siūlomi kelti ženkliai mažiau? Ar Lietuvos Respublikos Vyriausybė šiuo Įstatymo projektu siekia cigarečių, cigarilių, rūkomojo tabako vartojimą ir įperkamumą mažinti ne tiek daug, kiek siūlo mažinti kaitinamojo tabako produktų vartojimą ir įperkamumą? Ar Lietuvos Respublikos Vyriausybė šiuo Įstatymo projektu ir siūlomais tarifais siekia, kad šiuo metu esamas rūkančių žmonių pasirinkimas nesikeistų ir rūkantieji ir toliau rūkytų daugiau kenksmingų ar galimai

⁶ <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmsctech/505/505.pdf>

⁷ https://www.iowaattorneygeneral.gov/media/cms/Gottlieb_letter_497127D63D65F.pdf

⁸ Abrams, D. et al., Harm Minimization and Tobacco Control: Reframing Societal Views of Nicotine Use to Rapidly Save Lives, 39 Ann. Rev. Pub. Health 193 (2018), available at <https://www.annualreviews.org/doi/full/10.1146/annurev-publhealth-040617-013849>

kenksmingų cheminių medžiagų išskiriančius tabako produktus, t.y. rūkančiųjų pasirinkimuose jokio pakaitumo nevyktų ir tokiu būdu cigaretės ir kiti rūkomi produktai būtų apsaugoti nuo mažiau žalingų alternatyvų konkurencijos? Šių klausimų neklaustume, jei jie būtų aptarti aiškinamajame rašte ar poveikio vertinime. Taip pat jei atitinkamai būtų įvardinti ir po tarifų padidinimo laukiami atskirų kategorijų tabako produktų vartojimo ir įperkamumo sumažėjimo rodikliai, kuriuos po to atliekamame *ex post* vertinime būtų galima išmatuoti ir įsivertinti ar jie buvo pasiekti.

Mūsų nuomone, akcizų didinimas turi būti pakankamai griežtas, kad apsaugotų visuomenės sveikatą, bet tuo pačiu ir pakankamai lankstus, kad padrąsintų suaugusius rūkančius asmenis pereiti prie mažiau kenksmingų medžiagų išskiriančių bedūmių tabako produktų vartojimo, o gamintojus - investuoti į mažiau žalingų alternatyvų plėtrą, vertinimą ir pristatymą rinkai. Todėl iš esmės nepritariame Įstatymo projektu siūlomam akcizų tarifų didinimo planui ir modeliui, kai mažiau kenksmingų medžiagų išskiriantiems produktams akcizų tarifai siūlomi didinti ženkliai daugiau, nei cigaretėms ir kitiems žalingesniems, rūkomiems, produktams, tokiems kaip kad cigarilės ir rūkomasis tabakas. Juolab kad ir galiojančiu Akcizų įstatymu jiems jau yra nustatyti ir taikomi ženkliai mažesni akcizo tarifai, nei kad kaitinamojo tabako produktams.

Dėl siūlymo keisti kaitinamojo tabako gaminių apmokestinimo sistemą

Europos Komisijos interneto puslapyje paskelbtoje EK išorinių konsultantų 2017 m. atliktoje studijoje apie Tarybos direktyvą 2011/64/ES dėl akcizų, taikomų apdorotam tabakui, struktūros ir tarifų taip rašoma apie kaitinamojo tabako produktų apmokestinamą struktūrą⁹:

„Esamų kaitinamo tabako produktų vartojamos dalys yra skirtingų formų ir konteinerių“ [žr. 120 psl]. „Išplečiant OST („kitas rūkomasis tabakas“) kategoriją pagal nutylėjimą būtų taikomas „svorio“ metodas. Taikant metodą „pagal svorį“ reikia nustatyti, ar svoris yra susijęs su vartojimo vienetu (pvz., įskaitant kapsulę) ar mišiniu (įskaitant ne tabako elementus), ar su tabako kiekiu. Pagal analogiją su dabartine direktyvos 2 straipsnio 2 dalimi, kuri išplečia akcizų taikymą tam tikriems produktams, kurių sudėtyje yra ne tabako medžiagų, „bendras mišinio svoris“ atrodo labiau suderinamas su bendromis politikos kryptimis.“ [žr. 120 psl]. Dėl minėtų priežasčių studijos autoriai pasiūlė kaitinamo tabako produktams taikyti arba išplėstą kito rūkomojo tabako kategoriją arba sukurti naują, atskirą kaitinamojo tabako produktų kategoriją jai pritaikant tą pačią rūkomojo tabako struktūrą (tabako svorį)¹⁰.

Lietuvoje kaitinamojo tabako kategorija ir apmokestinimo sistema, pasirenkant apmokestinti kaitinimo tabako produktuose esantį tabako svorį. Akcizų įstatymu buvo nustatyta ir pradėta taikyti nuo 2019 metų, tad galioja ir yra taikoma pakankamai trumpą laikotarpį. Mūsų žiniomis ir dauguma ES valstybių šiuo metu taiko analogišką kaitinamojo tabako apmokestinimo sistemą pagal tabako svorį. Tik Vengrijoje kaitinamieji tabako produktai yra apmokestinami taikant vienetų sistemą.

⁹ https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_on_directive-2011_64_main_text_en.pdf

“The consumable parts of existing HTP come in different shape and containers.” [p.120]

“In the event of an expanded OST (‘other smoking tobacco’) category, a ‘per weight’ approach would apply by default. The ‘per weight’ approach requires to establish if the weight relates to the consumption unit (e.g. including the capsule) or the mixture (including non-tobacco elements) or the tobacco content. By analogy with the current Article 2(2) of the Directive, which extend exciseability to certain products containing substances other than tobacco, the ‘total weight of mixture’ approach seems more coherent with the general policy orientations.” [p. 120]

¹⁰ Ten pat.

“Summing, up the regulatory option retained and assessed in this Study consists of including HTP products in the harmonised system by either extending the scope of current ‘other smoking tobacco’ category, or creating a new ad hoc category with the same structure and involving a minimum rate” [p. 120]

Įstatymo projektu siūloma keisti galiojantį kaitinamo tabako produktų apmokestinimo modelį vietoje tabako kiekio esančio juose apmokestinant jų vienetus. Aiškinamajame rašte rašoma, kad toks siūlymas teikiamas atsižvelgiant į tai, kad kaitinamieji tabako produktai Lietuvos rinkoje parduodami ir vartojami vienetais.

Atkreipiame dėmesį, kad, kaip minėta aukščiau, dar 2017 m. EK užsakymu atliktoje studijoje yra minimas faktas, kad rinkoje egzistuoja įvairių, skirtingų formų kaitinamojo tabako produktai. Juose yra skirtingas tabako svoris, vartojamieji jų vienetai yra skirtingi (tabako lazdelės, kapsulės ar net kartu tabako lazdelė/kapsulė ir skystis) ir jie vartojami skirtingų elektroninių kaitinimo įrenginių, kurie šias vartojamas dalis kaitina, pagalba. Taigi, kaitinamieji tabako produktai skirtingai nuo cigarečių nėra gaminami ir parduodami palyginamos standartinės lazdelės ar ritinėlio formos vienetais. Jie skiriasi vieni nuo kitų tiek pagal gaminamų ir parduodamų vienetų formą, tiek pagal vartotojų vartojamus vienetus, tiek pagal tabako svorį juose. Todėl mūsų nuomone jie, skirtingai nei cigaretės, neturėtų būti apmokestinami už vienetus. Pasirinkus apmokestinti kaitinamojo tabako produktų vienetus bus iškraipyta konkurencija kaitinamųjų tabako gaminių rinkoje, nes taip daugiau bus apmokestinami produktai turintys mažiau tabako mišinio, bus pradaryta spraga apmokestinime, nes taip bus skatinamas atsiradimas didesnio dydžio ir daugiau tabako mišinio svorio turinčių produktų, dėl ko atsiras tikimybė surinkti mažiau pajamų į biudžetą, nei kad likus prie tabako svorio apmokestinimo.

Įstatymo projektu taip pat siūloma akcizu apmokestinti rinkoje atsirandančius naujus produktus, savo esme panašius į kaitinamojo tabako produktus, tačiau savo sudėtyje neturinčius tabako, juos prilyginant kaitinamojo tabako produktams. Manome, kad tokie produktai turėtų būti apibrėžti nauja ir atskira sąvoka ir jiems atskirai nustatyta jų apmokestinimo sistema, pavyzdžiui apmokestinant tokių produktų vartojamoje dalyje esančio mišinio svorį.

Pabaigai

Philip Morris International atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę 1993 metais nupirko iš valstybės tabako gamyklą ir ją modernizavo. Pagal gamybos pajėgumus ir pagaminamos produkcijos kiekį gamykla Klaipėdoje užima antrą ES ir ketvirtą pasaulyje vietas PMI turimų gamyklų sąrašė. Nuo pirmosios investicijos į gamyklos plėtrą investuota daugiau kaip 311 mln. Eurų, sukurta daugiau kaip 650 darbo vietų Klaipėdos regione ir 100 Vilniuje. Per paskutiniuosius 10 metų *Philip Morris International* bendrovės Lietuvoje į valstybės biudžetą sumokėjo daugiau kaip 2 milijardus eurų įvairių mokesčių. Kompanija jau keli metai iš eilės yra didžiausių mokesčių mokėtojų trejetuke Lietuvoje, ir vien tik akcizų mokesčio į valstybės biudžetą per metus surenka vidutiniškai apie 190 mln. eurų.

Norime tikėti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė nenori apriboti suaugusiųjų rūkančių asmenų galimybes pereiti prie mažiau žalingų produktų, ir tuo pačiu *de facto* ginti cigaretės. Nes, „*Pernelyg ribojančios ar apsunkinančios politikos taikomos mažesnės žalos produktams gali turėti nenumatytų cigarečių apsaugojimo nuo mažiau žalingų alternatyvų konkurencijos pasekmių ir rezultate būti žalingomis.*“¹¹

Rūkymas kenkia ir yra žalingas. Dėl to nėra jokių abejonių. Geriausias sprendimas yra nepradėti rūkyti, o rūkantiems asmenims – mesti rūkyti ir atsisakyti nikotino. Tačiau realybė tokia, kad vis tiek bus asmenų, kurie ir toliau rūkys – remiantis Pasaulio Sveikatos Organizacija, 2025 m

¹¹ Abrams, et al. Statement from specialists in nicotine science and public health policy to Dr. Margaret Chan, WHO Director General, May 2014, available at <https://nicotinepolicy.net/documents/letters/MargaretChan.pdf>

Lietuvoje bus 575 tūkstančiai tokių asmenų¹². Mes manome, kad jiems turi būti suteikta galimybė pereiti prie naudojimo produktų, kurie turi mokslinį jų mažesnės rizikos lyginant su tolesniu cigarečių rūkymu buvimo pagrindimą. Mokslo ir technologijų progresas leidžia pasiūlyti jiems tokias alternatyvas, tačiau vartotojams veiksmingą prieigą prie jų gali palengvinti tik toks politinis požiūris, kuris atskira skirtingus produktus atsižvelgiant į jų santykinę riziką.

Mes sutinkame, kad reguliavimas ir apmokestinimas turi būti pakankamai griežtas, kad apsaugotų visuomenės sveikatą ir atgrasytų nuo tabako ir nikotino turinčių produktų vartojimo asmenis, kuriems tie produktai nėra skirti, t.y. nepilnamečius, nerūkančius ar metusius rūkyti asmenis. Tačiau reguliavimas ir apmokestinimas tuo pačiu turi būti pakankamai lankstus, kad padrasintų suaugusius rūkančius asmenis pereiti prie bedūmių produktų vartojimo, o gamintojus investuoti į plėtrą, vertinimą ir pristatymą rinkai mažiau žalingų alternatyvų.

Generalinis direktorius

Mindaugas Dacys

¹² World Health Organization, WHO global report on trends in prevalence of tobacco smoking 2015, 2015, <http://apps.who.int/iris/handle/10665/156262>